

Kalendarium niepodległościowe

28 lipca 1914

W reakcji na udany zamach na arcyksięcia Ferdynanda Austro-Węgry wypowiedziały wojnę Serbii. W ciągu kilku kolejnych dni działa tzw. efekt domina. Na mocy porozumień sojusznicznych Rosja ogłosiła mobilizację wojska przeciwko Austro-Węgrom. W odpowiedzi Niemcy wypowiedziały wojnę Rosji, a następnie Francji. Zaborcy stanęli po dwóch stronach frontu. **Rozpoczęła się I wojna światowa.**

5-6 sierpnia 1914

I Kompania Kadrowa pod dowództwem Józefa Piłsudskiego wyruszyła z Oleandrów pod Krakowem i przekroczyła granicę pomiędzy Galicją a Królestwem Polskim. Marsz niewielkiego (około 160 osobowego) oddziału miał wywołać powstanie antyrosyjskie na terenie Królestwa Polskiego. Kompania zajęła Kielce, ale po bezskutecznej próbie przebicia się do Warszawy, zmuszona została do odwrotu w stronę Krakowa.

9 sierpnia 1914

Naczelne Dowództwa Niemieckie i Austro-Węgierskie wydały odezwę, w której zachęcały polską ludność zamieszkałą w Królestwie Polskim do włączania się w szeregi armii państw centralnych. „Przynosimy też wolność i swobodę wyznaniową, poszanowanie religii, tak strasznie uciskanej przez Rosję. Niech z przeszłości i z teraźniejszości przemówią do Was jęki Sybiru i krwawa rzeź Pragi, i katowanie unitów” – możemy przeczytać w dokumencie. Nie zawierał on jednak żadnych konkretnych zobowiązań ani obietnic dotyczących ewentualnego przyszłego Państwa Polskiego.

14 sierpnia 1914

W odpowiedzi na odezwę austriacką i niemiecką wódz naczelny armii rosyjskiej – **wielki książę Mikołaj Mikołajewicz** – **wydał odezwę** do ludności polskiej, w której pisał: „niechaj zatrą się granice rozrywające na części naród polski! Niech naród polski połączy się w jedno ciało pod berłem cesarza rosyjskiego! Pod berłem tym odrodzi się Polska swobodna w swej wierze, języku i samorządzie!”. Odezwa skierowana była do Polaków mieszkających w Galicji i na ziemiach zaboru niemieckiego. Jednak, podobnie jak ta przygotowana przez dowódców sił państw centralnych, nie zawierała żadnych konkretnych deklaracji politycznych dotyczących kształtu i charakteru odrodzonego Państwa Polskiego.

16 sierpnia 1914

Z połączenia Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych i istniejącego od końca lipca 1914 we Lwowie Centralnego Komitetu Narodowego, utworzony został w Krakowie **Naczelny Komitet Narodowy**. Na jego czele stanął Juliusz Leo – ówczesny prezydent Krakowa. Komitet sprawował władzę wojskową, polityczną i skarbową Polaków

na terenie Galicji. Pierwszą jego inicjatywą było stworzenie Legionów Polskich u boku armii austro-węgierskiej. W 1915 roku w trzech brygadach Legionów walczyło ponad 20 tys. Polaków.

12 października 1914

Polonia amerykańska stworzyła **Polski Centralny Komitet Ratunkowy**. W pierwszych latach funkcjonowania realizował on przede wszystkim cele pomocowe zbierając fundusze na rzecz ofiar wojny na ziemiach polskich. Z czasem stał się też jednym z najważniejszych źródeł nacisku i promocji polskiej sprawy narodowej w zachodniej opinii publicznej.

22 października 1914

Józef Piłsudski stworzył na terenie Królestwa Polskiego niezależną i tajną **Polską Organizację Wojskową**. W pierwszym okresie jej funkcjonowania jej głównym zadaniem miały być akcje dywersyjne i wywiadowcze skierowane przeciwko Rosji. Jej struktury przypominać miały swoistą armię podziemną, kontrolowaną bezpośrednio przez Piłsudskiego, bez nadzoru ze strony któregośkolwiek z zaborców.

11 listopada 1914

Rozpoczęła się tzw. **bitwa łódzka**, jedna z najkrwawszych bitew I wojny światowej. W starciu pomiędzy siłami niemiecko-austriackimi i rosyjskimi po obydwu stronach konfliktu bratobójczo walczyć mogło ponad 30 tys. żołnierzy narodowości polskiej.

25 listopada 1914

W Warszawie utworzony został **Komitet Narodowy Polski** – organizacja skupiająca polskich polityków, którzy szansę na odzyskanie niepodległości widzieli w sojuszu z Rosją i państwami ententy. Komitet, na którego czele stanęli Zygmunt Wielopolski oraz Roman Dmowski, skupiał głównie siły związane z narodową demokracją i innymi formacjami o charakterze prawicowym i nacjonalistycznym. Objął także patronat nad tworzeniem w Rosji polskich oddziałów nazwanych od miejsca pierwotnej koncentracji Legionem Puławskim.

30 maja 1915

W Chicago odbył się **potężny wiec środowisk polonijnych**. Przed ponad stutysięcznym tłumem wystąpił znany pianista Ignacy Jan Paderewski, który w swoim przemówieniu domagał się od władz amerykańskich podjęcia starań o uwzględnienie w ładzie powojennym istnienia niepodległego Państwa Polskiego.

24 sierpnia 1915

Na zajętych przez państwa centralne ziemiach Królestwa Polskiego powstało **Generalne Gubernatorstwo Warszawskie**. Zajmowało terytoria znajdujące się pod okupacją niemiecką: gubernie kaliską, warszawską, płocką, łomżyńską oraz część guberni piotrkowskiej i siedleckiej. Pozostała część Królestwa Polskiego administrowana była przez Austro-Węgry.

30 września 1915

W wyniku **załamania frontu wschodniego** wojska państw centralnych zajęły większość ziem polskich. W walkach po stronie niemieckiej i austriackiej aktywnie uczestniczyły **Brygady Legionów Polskich**. Do legendy przejdą bitwy pod Rokitną (13 czerwca 1915), Tarłowem (30 czerwca – 2 lipca 1915) i pod Raśną (21-24 sierpnia 1915). Wobec zdobyczy państw centralnych lider orientacji prorosyjskiej Roman Dmowski udał się na Zachód.

5 listopada 1916

W Pszczynie ogłoszono **akt podpisany przez cesarza niemieckiego i austr -węgierskiego**, który zapowiadał utworzenie z ziem Królestwa Polskiego „państwa samodzielnego z dziedziczną monarchią i konstytucyjnym ustrojem”. Był to pierwszy akt wydany przez najwyższych przedstawicieli państw biorących udział w I wojnie, w którym zapowiadano utworzenie Państwa Polskiego. W dokumencie nie określono jednak jego granic, enigmatycznie stwierdzono jedynie, że będzie ono funkcjonowało w sojuszu z Niemcami i Austro-Węgrami. Akt nie był zatem gwarancją odzyskania pełnej niepodległości.

25 grudnia 1916

W odpowiedzi na akt 5 listopada w **rozkazie noworocznym car Mikołaj II** zapowiedział „stworzenie Polski wolnej, złożonej ze wszystkich trzech części, dotąd rozdzielonych”. Wobec strat terytorialnych Rosji akt nie mógł mieć żadnych konkretnych skutków politycznych. Otworzył jednak szansę na życzliwsze potraktowanie sprawy polskiej przez państwa ententy, które dotychczas uważały kwestię niepodległości Polski za wewnętrzną sprawę Rosji. Po abdykacji cara 16 marca 1917 roku rozkaz przestał mieć jakiegokolwiek znaczenie.

14 stycznia 1917

W Warszawie, z inicjatywy Niemiec i Austro-Węgier, zainaugurowała swoją działalność **Tymczasowa Rada Stanu** z Wincentym Niemojewskim na czele. Była to instytucja quasi-rządowa, która przygotować miała polską administrację na terenie Królestwa Polskiego. Miał być to pierwszy krok do powołania obiecanego w akcie 5 listopada Państwa Polskiego. Jednocześnie rozpoczęto działania na rzecz przekształcenia Legionów w Wojsko Polskie.

15 sierpnia 1917

W Lozannie utworzono **Komitet Narodowy Polski** na czele z Romanem Dmowskim. Siedzibą KNP miał być Paryż. Do najważniejszych zadań komitetu należała integracja zachodnich środowisk polonijnych, reprezentowanie sprawy polskiej wobec rządów państw

ententy, organizowanie polskiego życia politycznego na Zachodzie oraz nadzór nad formowaniem się polskich jednostek wojskowych we Francji. W sierpniu rząd francuski uznał KNP za jedyne oficjalne przedstawicielstwo polskie. W ślad za Francją w październiku podobne deklaracje złożyły władze Wielkiej Brytanii i Włoch, a w grudniu USA.

9 lutego 1918

W Brześciu nad Bugiem państwa centralne podpisały układ pokojowy z powstałą w styczniu 1918 roku **niepodległą Ukrainą Ludową**. W traktacie URL przyznano m.in. Chełmszczyznę i część Polesia. Spotkało się to z ostrymi protestami ze strony polskiej. Na znak protestu ostatnie oddziały polskie służące po stronie Niemiec i Austro-Węgier wymówiły służbę. Część żołnierzy podjęła próbę przedostania się na Zachód.

7 października 1918

Wobec coraz gorszej sytuacji Niemiec na froncie zachodnim **Rada Regencyjna proklamowała powstanie niepodległego Państwa Polskiego**, które zbudowane miało być zgodnie z założeniami opisanymi w trzynastym punkcie orędzia Wilsona.

19 października 1918

Na Śląsku Cieszyńskim powstaje polska **Rada Narodowa Księstwa Cieszyńskiego**. Przynależność Śląska Cieszyńskiego stała się kością niezgody pomiędzy odzyskującą niepodległość Polską a powstającą Czechosłowacją.

28 października 1918

W związku z deklaracją Karola I o federalizacji monarchii habsburskiej w Krakowie ukształtowała się **Polska Komisja Likwidacyjna** na czele z Wincentym Witosem. Jej zadaniem miało być przejęcie władzy administracyjnej od Austriaków i ustanowienie państwowości polskiej w Galicji.

14 listopada 1918

Rada Regencyjna zdecydowała się na oddanie Józefowi Piłsudskiemu władzy cywilnej. W kolejnych dniach Piłsudskiemu podporządkował się Tymczasowy Rząd Ludowy Daszyńskiego i Rada Narodowa Śląska Cieszyńskiego.

18 listopada 1918

Józef Piłsudski powołał **koalicyjny rząd na czele z socjalistą Jędrzejem Moraczewskim**. Rząd nie zyskał jednak przychylności Narodowej Demokracji i części ruchu ludowego.

22 listopada 1918

Wydany został **dekret o władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej**, w myśl którego Polska stała się republiką. Do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego pełną władzę w państwie sprawować miał **Tymczasowy Naczelnik Państwa**, który to urząd objął Józef Piłsudski.

26 grudnia 1918

Do Poznania przybył przedstawiciel Komitetu Narodowego Polskiego **Ignacy Paderewski**. Został entuzjastycznie przywitany przez tłumy Polaków. Dzień później **w Wielkopolsce wybuchło powstanie** przeciwko władzy niemieckiej. Wizyta Paderewskiego była iskrą, która roznieciła nastroje patriotyczne i doprowadziła do wybuchu rewolty.

16 stycznia 1919

Do dymisji podał się rząd Jędrzeja Moraczewskiego. W wyniku porozumienia z Józefem Piłsudskim **powołany został rząd z popieraniem przez endecję i ludowców Ignacym Paderewskim na czele**. Dzięki tej nominacji udało się stworzyć rząd popierany przez główne siły polityczne. Nowa Rada Ministrów zostaje również uznana przez Komitet Narodowy Polski, a za nim przez ententę. **Polska zostaje oficjalnie uznana za państwo niepodległe**.

26 stycznia 1919

Odbyły się **wybory do Sejmu Ustawodawczego**. Sejm wybrany został w wyborach pięcioprzymiotnikowych – powszechnych, równych, tajnych, bezpośrednich i proporcjonalnych. Ordynacja usankcjonowała też prawa wyborcze dla kobiet. Elekcja skończyła się wielkim sukcesem narodowej demokracji, która uzyskała blisko 36% mandatów. Wynik poniżej oczekiwań zdobyli socjaliści (9%). Ważnymi siłami politycznymi okazały się partie chłopskie. Centrystyczny PSL „Piast” zdobył 12% mandatów, zaś centrolewicowe PSL „Wyzwolenie” 15%.

14 lutego 1919

W miejscowości Mosty niedaleko Szczuczyna polskie wojska starły się z nacierającymi ze wschodu oddziałami Armii Czerwonej. Bitwa uznawana jest za formalny początek **wojny polsko-bolszewickiej** o kontrolę nad Kresami Wschodnimi. W planach bolszewików było przeniesienie rewolucji na zachód Europy, jednak na ich drodze stanęło nowopowstałe Państwo Polskie.

28 czerwca 1919

Zawarty został **traktat pokojowy w Wersalu**. Na jego mocy Polsce przyznane zostało Pomorze Gdańskie bez Gdańska i Wielkopolska. Na Górnym Śląsku, Warmii i Mazurach odbyć się miały plebiscyty. Gdańsk zyskał status wolnego miasta. Konferencja pokojowa uznała polską administrację tymczasową nad Galicją Wschodnią. Polska otrzymała na 25 lat mandat na zarządzanie prowincją przy zachowaniu jej autonomiczności. Po tym okresie w Galicji miał się odbyć plebiscyt.

24 lipca 1920

W miejsce rządu Grabskiego, który podał się do dymisji powołano **nowy gabinet wspierany przez szeroką koalicję**. Na czele rządu stanął Wincenty Witos, a tekę wicepremiera objął

Ignacy Daszyński. Taki skład rządu miał zachęcić chłopów i robotników do walki przeciwko bolszewikom.

13-25 sierpnia 1920

Trwała najważniejsza bitwa wojny polsko-bolszewickiej: **bitwa warszawska**. W jej wyniku Polakom udało się powstrzymać ofensywę bolszewików i ruszyć do kontrofensywy. Polska armia odniosła sukces nie tylko dzięki bohaterskiej postawie obrońców stolicy oraz geniuszowi wojennemu Józefa Piłsudskiego i jego sztabu, lecz także dzięki oddziałom broniącym w tym czasie Lwowa. Obrona Lwowa umożliwiła skuteczne rozwinięcie kontrofensywy znad rzeki Wieprz i rozbitcie sił rosyjskich.

17 marca 1921

Sejm Ustawodawczy uchwalił konstytucję marcową. Ustawa zasadnicza regulująca ustrój państwa stanowiła fundament ustrojowy aż do 1935 roku. Zgodnie z jej postanowieniami Polska była republiką z systemem demokracji parlamentarnej i trójpodziałem władzy. Władzę ustawodawczą sprawował dwuizbowy parlament złożony z Sejmu i Senatu, wykonawczą – rząd i wybierany przez Zgromadzenie Narodowe (połączone izby Sejmu i Senatu) Prezydent, sędziowską zaś niezależne sądy i trybunały.

18 marca 1921

Podpisano traktat w Rydze kończący wojnę polsko-bolszewicką. Polska granica wschodnia w dużej mierze pokrywała się z granicą II rozbioru, z korektą na rzecz Polski w postaci Wołynia i ziemi pińskiej.

3 maja 1921

Wobec braku porozumienia związanego z **plebiscytem na Górnym Śląsku** i w obawie przed niekorzystnymi rozwiązaniami, na obszarze plebiscytowym **wybuchło trzecie powstanie**. W jego wyniku Komisja Międzysojusznicza zdecydowała się na korzystniejsze dla Polski rozwiązanie. W październiku tego samego roku postanowiono, że Polska otrzyma wschodnią, dobrze uprzemysłowaną część spornego terenu. Pomimo, że zdobycz stanowiła jedynie 1/3 terytorium Górnego Śląska, miała ona duże znaczenie gospodarcze: do Polski trafiło ponad 75% kopalni węgla i blisko 50% hut.